

Demers complex de evaluare în contextul implantării cohleare. Studiu de caz

Carolina BODEA HAȚEGAN¹

Abstract

Bilateral implantation is considered to be an important to be used method for verbal- hearing rehabilitation. The relevance of the bilateral implantation is proven mostly related to language development, but also to the ability to identify the noise source. This article underlines a complex assessment procedure through a case study report, reflecting the fact that language development and hearing perceptive abilities reach a high level of functionality when the child relies on a biaural hearing due to bilateral cochlear implantation. This complex assessment procedure can be considered a valuable starting point in projecting auditory-verbal therapeutic program.

Keywords: hearing impairments, cochlear implantation, language assessment, bilateral implantation

Introducere

Procesul de compensare a deficitului auditiv este unul complex. Opțiunea de compensare tehnică apare mai ales în condițiile în care deficitul perceptiv împiedică structurarea funcțională a limbajului (în termeni audiologici, dacă pierderea de auz este mai mare de 30-40 de db, decizia protezării auditive este marcată de imperativul necesarului demersului terapeutic de compensare auditiv-verbală).

Implantul cohlear este o modalitate tehnică de compensare a deficitului auditiv care facilitează structurarea limbajului și dezvoltarea funcțională a persoanei cu dizabilități auditive profunde. Astfel, beneficiile implantării cohleare de timpuriu sunt subliniate nu numai în planul achizițiilor lingvistice, ci și în planul adaptării copilului la mediu (localizarea sursei stimulului sonor, chiar și în condiții de zgomot de fon). Având în vedere acest aspect, s-a ridicat problema implantării bilaterale, ca modalitate de facilitare mai accentuată a progresului în procesul de recuperare, dar și de adaptare

la mediu prin localizarea mai acurată și mai eficientă a sursei sonore.

Pentru terapeutul limbajului nevoia evaluării progresului înregistrat în urma implantării cohleare și a derulării unui program de terapie auditiv-verbală este punctul central. În acest sens propunem un studiu de caz care să releve specificul demersului de evaluare a abilităților perceptiv-auditive și lingvistice, în contextul implantării biaurale¹.

Studiu de caz

Date anamnestice

A. (data nașterii 18.06.2004) provine dintr-o familie legal constituită; mai are un frate și două surori mai mari decât el, și o soră mai mică decât el, total 5 copii; nici unul dintre frații lui nu prezintă deficite auditive.

¹ Datele anamnestice și cele obținute în urma materializării demersului de evaluare au fost colectate de **psihopedagog Bianca Nistor** căreia îi adresez sincere mulțumiri.

Din datele anamnestice rezultă că dizabilitatea auditivă nu este congenitală, la 1 an și 2 luni a prezentat un tablou de enterocolită, situație în care i s-a administrat medicație adecvată, după două zile starea lui s-a ameliorat, dar starea de deshidratare persista. Imediat după acest episod de boală i s-a administrat vaccinul ROR, a reacționat sever la vaccin printr-o stare febrilă accentuată, ceea ce a condus la derularea unor evaluări diagnostice mai detaliate, evaluări în urma cărora copilul a fost diagnosticat cu meningită.

În urma tabloului de meningită, la vârsta de 2 ani a fost diagnosticat cu hipoacuzie neurosenzorială bilaterală profundă. Părinții au fost foarte interesați de protezarea adecvată a copilului, aceștia solicitând specialiștilor din domeniul medical și audiologic detalii complexe cu privire la avantajele și dezavantajele protezării cu diferite tipuri de aparate. Astfel, la vârsta de 2 ani și 6 luni, în decembrie 2006 a fost implantat la urechea stângă, la Clinica ORL din Cluj, cu un implant de tip Med-el (Opus 2). După implant părinții au fost sfătuiți ca recuperarea logopedică să se deruleze la Liceul pentru Deficienți de Auz Cluj-Napoca, unde există un Centrul de Suport Familial și Recuperare Timpurie a Copiilor cu Deficiență de Auz și/sau Asociate.

A. a început procesul de recuperare auditiv-verbală imediat după activarea implantului. În procesul de recuperare auditiv-verbală părinții s-au implicat activ și consistent, ceea ce a condus la înregistrarea unor progrese importante în sfera achizițiilor lingvistice. Aceste progrese au fost facilitate și de faptul că în

3 Noiembrie 2009, A. a fost implantat și la urechea dreaptă (Med-el, Opus 2), anterior acestei protezări cu implant cohlear, la urechea dreaptă nu a fost protezat în alt fel.

Clasa I-a și a -II-a a urmat-o la "Step-by-step", iar clasa a-III-a Liceul Baptist, unde nu beneficiază de profesor de sprijin și nici programă adaptată la cerințele educative speciale. În prezent A. are abilități comunicaționale funcționale, a achiziționat scris-cititul, face calcule matematice de adunare și scădere fiind integrat în învățământul de masă, clasa a III-a.

Date obținute în urma evaluării derulate imediat după implantarea cohleară

Pentru a putea fi colectate informații adecvate cu privire la abilitățile auditiv-perceptive ale copilului în perioada în care s-a realizat implantarea cohleară au fost utilizate următoarele instrumente de diagnostic:

- Formularul de răspuns MAIS- chestionarul părinților (interviu);
- Formularul de răspuns MUSS (Scala utilizării cu sens a vorbirii)- chestionarul părintelui (interviu);
- Rezultatele evaluării cu LIP PROFILE (profilul înțelegerii auditive).

Formularul de răspuns Meaningful Auditory Integration Scale - MAIS- chestionarul părinților (interviu)

Formularul MAIS a fost aplicat în 4.12.2006, vârsta cronologică a copilului - 2.6 ani. Punctajul obținut a fost 5 din 40. Chestionarul fiind alcătuit din mai multe întrebări redăm câteva răspunsuri: „A. nu a fost protezat înainte de implant cu proteze auditive”, „ocazional copilul

pronunță sunete asemănătoare cu cele din limbajul verbal oral”, „nu răspunde niciodată spontan atunci când este strigat pe nume în liniște, fără a avea un contact vizual cu persoana respectivă”, „rar copilul reacționează spontan la zgomote ambientale fără a-i fi atrasă atenția în acest sens”, „nu arată curiozitate față de sunetele noi dintr-un mediu nefamilial”, „A. nu putea să facă diferența, în mod spontan, între doi vorbitori folosindu-se doar de informațiile primite pe cale auditivă”.

Formularul de răspuns Meaningful Use of Speech Scale- MUSS (Scala utilizării cu sens a vorbirii)- chestionarul părintelui (interviu)

Acest instrument a fost aplicat în aceeași perioadă, în preajma datei la care s-a realizat implantarea cohleară (luna decembrie 2006). Punctajul obținut este 14 puncte din 40. Din datele furnizate de părinte, pot fi menționate următoarele aspecte:

- frecvent copilul folosește doar vocalizarea pentru a atrage atenția asupra unui lucru anume.
- atunci când încearcă să comunice vocalizează în mod specific, între sunetele emise persoana familiarizată cu vorbirea lui putând face diferențieri, în vederea atașării acestora o anume semnificație.
- copilul își manifestă dorința de a comunica cu părinții prin gesturile și sunetele care atrag atenția asupra unui anumit lucru.
- rar emite structuri verbale în mod spontan, în timpul interacțiunilor sociale cu auzitorii.

- nivelul inteligibilității copilului este foarte scăzut, vorbirea copilului nu poate fi înțeleasă de o persoană nefamiliarizată cu acesta decât pe baza informațiilor nonverbale, a gesturilor utilizate ca dublând exprimarea verbală.

Rezultatele evaluării cu Listening Progress Profile- LIP PROFILE (profilul înțelegerii auditive)

Pe baza profilului înțelegerii auditive pot fi consemnate următoarele aspecte:

- în prima lună de la activarea implantului A. răspundea la zgomotul provocat de tobă,
- în a treia lună răspundea la două instrumente muzicale (tobă, fluiet), dar și la emisia vocală după atenționare,
- la șase luni după implantare identifica sunete din mediul înconjurător, făcea diferența dintre un zgomot unic - repetat, identifica 3 din sunetele LING (a, i, o),
- la 12 luni de la implant răspundea la sunetele din mediul înconjurător, răspundea la emisia vocală în mod spontan, făcea deosebirea între zgomot tare-încet, răspundea la toate sunetele LING, făcea deosebirea între sunete vocale lungi - scurte, vocale unice-repetate, răspundea la numele propriu.

Monosyllabic-Trochee-Polysyllabic-Word Test (MTP)

După antrenarea funcției auditiv-verbale pe o perioadă de un an de la implantarea cohleară, odată cu achiziția unor abilități auditiv-verbale de bază, a fost considerată relevantă aplicarea testului MTP.

Datele obținute în planul abilităților perceptivă, sunt corelate cu datele obținute în planul achiziției verbale. Astfel, dacă copilul are abilități auditive funcționale în percepția sunetelor ambientale și diferențierea acestora, acest lucru a făcut posibilă și capacitatea de percepție auditivă a cuvintelor. La un an după implantarea cohleară copilul obține un scor de 9 puncte din 12 posibile la testul MTP 3, la 14 luni de la implantare obține un scor de 15 puncte din 18 posibile la testul MTP 6, iar la 16 luni de la

implantul cohlear, la setul de cuvinte monosilabice închise, a obținut un scor de 8 puncte din 12 posibile (la testul de 4 cuvinte), în timp ce la testul de 12 cuvinte a obținut un scor de 18 puncte din 24 posibile.

Pentru o mai bună vizualizare a datelor obținute în urma implantării cohleare le condensăm în tabelul nr 1.

Tabelul 1 - Date obținute în urma evaluării post-implantare

Percepția și identificarea sunetelor	Identificarea cuvintelor
3 luni după implantarea cohleară percepe și identifică 3 sunete LING (a, e, o)	12 luni după implantare - MTP 3, obține scor de 9 din 12
6 luni după implantarea cohleară percepe și identifică toate sunete LING (a, o, i, u, ș, s)	14 luni după implantare - MTP 6, obține scor de 15 din 18.
6 luni după implantare răspunde la numele propriu	16 luni după implantare - testul de cuvinte monosilabice închise 4, obține un scor de 8 puncte din 12
6 luni după implantare diferențiază încet-tare; scurt-lung, sunet unic-sunet repetat.	16 luni după implantare - testul de cuvinte monosilabice închise 12, obține un scor de 18 puncte din 24

Datele din tabelul de mai sus asigurau formularea unui prognostic pozitiv în acest caz, datele de la evaluarea actuală, la 8 ani post-implantare urmând să confirme acest lucru.

Date obținute în urma evaluării derulate în prezent (2014):

Pentru stabilirea eficienței protezării biaurolare s-au utilizat următoarele probe:

1. Proba GASP,
2. Probă de diferențiere auditivă cu material non-verbal,
3. Probă pentru diferențiere auditivă cu material verbal (cu suport imagistic),
4. Probă de vorbire reflectată (cuvinte),
5. Probă de vorbire reflectată (propoziții),

6. Proba TROG adaptată pentru limba română,
7. Itemi selectați din proba Crichton,
8. Scala pentru stabilirea inteligibilității vorbirii (SIR).

Probe pentru evaluarea abilităților receptivă și expresivă la nivel fonetic-fonologic, lexical și propozițional

Sarcini de detecție auditivă (cu stimuli non-verbali)

Pentru a demonstra eficiența protezării bilaterale, s-au oferit și sarcini de detecție a sunetelor non-verbale, sarcini unde A. necesită mai multe repetări ale sunetelor pentru a se familiariza, deși identificarea se realiza tot cu ajutorul imaginilor corespunzătoare sunetelor. Sunetele non-verbale au fost emise cu ajutorul unor

înregistrări de la o distanță de 1 m de copil.

Tabelul 2 - Identificarea sunetelor non-verbale

Deteția sunetelor non-verbale	Toba	Pian	Trianglu	Vioara	Chitara
O încercare		X			X
Două încercări			X	X	
Trei încercări	X				

Pentru rezultatele înregistrate de A. la sarcinile de identificare a sunetelor non-verbale pot fi oferite următoarele explicitări:

- sunetul emis de tobă deși este un sunet materializat pe frecvențe joase, ușor detectabil, este recunoscut de A. doar după trei încercări, acest sunet fiind sunetul utilizat pentru a se asigura înțelegerea sarcinii.
- sunetele emise de trianglu și vioară sunt sunete cu frecvențe înalte, mai dificil de detectat.
- sunetele emise de pian și chitară au tonalități asemănătoare, ceea ce demonstrează faptul că vocea materializată pe frecvențe medii este ușor detectată de copil.

Proba GASP

Subtestul pentru detecția fonemelor

Subtestul pentru detecția fonemelor se referă la prezentarea vocalelor „a, e, i, o, u, ă, î”, a nazalelor „m, n”, a sonantei „r”, a lateralei „l” și a fricativelor „z, j, v, s, ș, f”, cu ecranare. Sarcina copilului este aceea de a indica cartonașul care conține grafemul corespunzător fonemului rostit de terapeut. Având în vedere rezultatele obținute de A. la sarcinile de identificare a sunetelor non-verbale se pornește de la ipoteza că va răspunde corect doar la sarcinile de identificare a unor vocale (cele de tonalități medii și joase) și la sarcinile de detecție a consoanelor nazale și a sonantelor.

La subtestul pentru detecția fonemelor A. reușește însă să identifice toate fonemele date din prima încercare, ceea ce demonstrează abilități funcționale de detecție a fonemelor limbii române (vocale și consoane) prezentate izolat. Lipsa sunetului este, de asemenea, ușor detectată nu numai atunci când proba o reclamă, ci ori de câte ori terapeutul făcea pauze între sunetele date. Distanța de la care terapeutul a oferit sunetele a fost cea de 1 m de copil.

Tabelul 3 - Detectarea fonemelor

Vocale	Absența sunetului	Nazale	Sonanta vibrantă	Sonanta laterală	Fricative sonore	Fricative surde
a e i o U ă î	detectează	n M	R	l	z j V	s ș f
x x x x X x x	cu ușurintă	x X	X	X	X x X	x x X
	lipsa sunetului					

Subtestul de identificare de cuvinte

La subtestul de identificare de cuvinte A. înregistrează performanțe auditive

crescute pentru toate cele trei categorii de itemi lexicali: monosilabici (os, duș, nai, măr, lac), bisilabici (soare, șurub, scaun, cocoș, carte) și trisilabici (avion, elefant, trandafir, foarfecă, fântână). Fiecare cuvânt din fiecare dintre cele trei categorii a fost rostit de câte trei ori, în ordine aleatorie, sarcina copilului fiind aceea de a relaționa tranșa sonoră percepută cu imaginea aferentă. Cuvintele au fost rostite de terapeut cu ecranare, plasat la o distanță de 1 m de copil.

A. a înregistrat doar două ezitări la această sarcină, solicitând repetarea cuvântului pentru a putea face identificarea corectă, aceste ezitări sunt legate de cuvintele „măr” și „cocoș”.

Având în vedere și această sarcină se poate constata faptul că abilitățile auditiv-verbale ale lui A. sunt înalt funcționale, acesta putând valorifica eficient resturile auditive oferite prin compensarea tehnică bilaterală la un nivel crescut.

Sarcini de diferențiere auditivă cu suport imagistic (grupuri de paronime)

Grupurile de paronime au fost utilizate cu suport imagistic, sarcina copilului fiind aceea de a indica imaginea corespunzătoare cuvântului perceput auditiv (cuvintele au fost prezentate de la distanța de 1 m de copil, cu ecranare), selectând imaginea țintă din două variante posibile.

La această sarcină copilul nu întâmpină dificultăți, acesta demonstrând înalte abilități de diferențiere a structurilor paronimice.

Structurile evaluate au fost:

Tabelul 4 - Grupurile de paronime utilizate în evaluarea lui A.

Grupurile de paronime utilizate în evaluare	
Pară	Bară
Pol	Bol
Minge	Ninge
Mai	Nai
Cât	Gât
Cocoși	Gogoși
Vase	Vaze
Șoc	Joc
Ace	Ațe
Rece	Rege
Porți	Porci

Subliniem faptul că performanța auditivă a copilului este una crescută, în condițiile suportului vizual, având în vedere complexitatea fonologică și morfologică a structurilor date, precum și implicațiile unor fine abilități de diferențiere auditivă în procesul de identificare corectă a imaginii corespunzătoare itemului țintă perceput.

Sarcina de reproducere de cuvinte după model (vorbire reflectată)

Sarcina de reproducere de cuvinte după un model dat s-a realizat de la distanța de 1 m de copil, cu ecranare, itemii oferiți fiind prezentați în pereche. Perechile de itemi sunt compuse din cuvinte care, sub aspectul structurii fonologice, prezintă diferențe marcante.

Această sarcină de vorbire reflectată surprinde abilitățile fonologice expresive ale copilului, abilități care asigură dezvoltarea vocabularului activ și pasiv, cu implicații evidente asupra abilităților de comunicare.

Rezultatele înregistrate de A. la această sarcină sunt notabile, fapt care subliniază abilitățile auditive funcționale și posibilitățile funcționale articulatorii și coarticulatorii ale copilului.

Perechile de cuvinte utilizate în această sarcină sunt:

Tabelul 5 - Perechile de cuvinte utilizate în sarcina de vorbire reflectată

Perechile de cuvinte reproduse după model	
ziua (bisilabic)	jucărie (cuvânt alcătuit din patru silabe)
muște (bisilabic)	urși (monosilabic)
Poveste (trisilabic)	pas (monosilabic)
Pupăză (trisilabic)	șine (bisilabic)
țurțuri (bisilabic)	fluture (trisilabic)

Sarcină de vorbire reflectată (propoziții)

Sarcina constă în reproducerea după modelul evaluatorului a 10 structuri propoziționale, complexe din punct de vedere fonologic (structurile sunt prezentate auditiv, cu ecranare, examinatorul fiind plasat la o distanță de 1m de copil). Examinatorul rostește câte o propoziție, după care sarcina copilului este de a reproduce după model structura audiată. Scopul utilizării în evaluare a unei astfel de sarcini este de a evidenția abilitățile mnezice verbale ale copilului, abilități de care este dependentă dezvoltarea abilităților de exprimare verbală, a abilităților conversaționale. De asemenea, sarcina pune în evidență și abilitățile de diferențiere auditivă a unor structuri paronimice (rege-lege; moale-moare; luptă-rupă; înțepă-ceapă; fină-vină), structuri incluse la nivelul unor propoziții, ceea ce face ca abilitățile de diferențiere auditivă să fie mult mai bine puse în lucru. Practic, o astfel de sarcină evidențiază deprinderile naturale, automatizate, de utilizare a resturilor auditive în mod funcțional.

Structurile propoziționale utilizate sunt alcătuite din 2-6 elemente (inclusiv cuvinte de legătură), acestea materializând preponderent pattern-uri intonatorii neutrale și mixte, dar și pattern-uri exclamative. Din acest punct de vedere sarcina este una complexă, cu relevanță crescută pentru structurarea competenței de comunicare.

Rezultatele copilului la această probă sunt notabile, de asemenea, rămânând ca obiectiv terapeutic dobândirea unei voci cu melodie mai fluctuantă, eliminarea monotoniei verbale.

Propozițiile utilizate sunt condensate în tabelul de mai jos.

Tabelul 6 - Propoziții prezentate auditiv

Propoziții
Eu am scris o lege
Regele stă pe scaun.
Prăjitura este moale.
Pisica moare pentru că e bolnavă.
Soldații luptă pe front.
Fusta ta este ruptă.
Vezi că trandafirul te înțepă!
Ceapa ustură!
Mâna ta este fină.
Eu nu am nicio vină.

Probe pentru evaluarea comprehensiunii verbale

Abilitățile auditiv-verbale de detecție și identificare trebuie completate și de o comprehensiune verbală funcțională. În acest sens propunem evaluarea abilităților de comprehensiune verbală atât la nivel receptiv, cât și la nivel expresiv.

Proba TROG

Pentru evaluarea nivelului receptiv s-a utilizat proba TROG adaptată pe populație românească (Hațegan, 2009, Hațegan, 2011). Întrucât demersul de

evaluare era unul complex și se dorea atingerea tuturor componentelor și subcomponentelor relevante pentru configurarea profilului auditiv-verbal al acestui copil implantat binaural, s-a optat pentru selectarea a 10 itemi reprezentativi ai probei TROG, itemi prin care să se

poată surprinde în mod eficient nivelul comprehensiunii verbale a copilului.

Itemii selectați sunt prezentați în tabelul 3, fiind realizată și o explicitare a fiecărui item, subliniindu-se valoarea pentru utilizarea lor într-o sarcină de evaluare a comprehensiunii verbale la nivel receptiv.

Tabelul 7 - Temii selectați din proba TROG

Itemii selectați din TROG	Explicații referitoare la item
„Băiatul se îmbracă.”	Acest item face parte din blocul de itemi care se referă la receptarea categoriei morfemice verbale de diateză. Din această categorie itemul selectat se referă la diateza reflexivă, o diateză specifică limbii române prin modul de construcție cu ajutorul pronumelui reflexiv. Itemul are valențe importante în evaluare, mai ales în contextul dizabilității auditive, context în care componenta verbală și morfemele verbale sunt semnificativ afectate (Anca, 2007, Hațegan, 2011).
„El stă la masă.”	Acest item face parte din blocul de itemi care se referă la receptarea categoriilor morfemice de număr și persoană de la pronume. Acest item presupune abilități auditiv-verbale foarte fine, având în vedere paradigma pronumelui personal din limba română (el, ea, ei, ele) și având în vedere specificitatea de nuanță fonologică a sunetului „e” aflat în poziție inițială la nivelul cuvintelor prin care se materializează clasa pronumelui personal. În procesul de coarticulare sunetul este marcat și de un apendice palatal care transformă sunetul în diftong, ceea ce face mai dificilă recepția pe cale auditivă a cuvintelor.
„Ele cântă.”	Acest item face parte, de asemenea, din blocul de itemi care se referă la receptarea categoriilor morfemice de număr și persoană de la pronume. Prin acest item s-a urmărit evidențierea abilităților copilului de a diferenția auditiv aspecte morfologice specifice pronumelui atât de număr, cât și de gen și persoană.
„Fetele desenează.”	Acest item face parte din blocul morfologic prin care se evaluează abilitățile de identificare a substantivelor în funcție de gen. Copilul are sarcina să identifice imaginea corespunzătoare acestui item diferențiind între cele patru imagini propuse. Este important de semnalizat faptul că itemul verbal distractor este „dansează”. Astfel, cei doi itemi verbali, itemul țintă „desenează” și itemul distractor „dansează”, prezintă o ipostaziere fonologică foarte asemănătoare, diferențierea celor doi presupunând abilități foarte fine de procesare fonologică, ceea ce înseamnă, deopotrivă, abilități auditiv-verbale funcționale.
„Copilul se joacă cu mingile.”	Acest item face parte din blocul morfologic prin care se evaluează abilitățile de identificare a substantivelor în funcție de număr. Itemul țintă presupune diferențieri auditive foarte fine ale morfemului de număr. Itemul țintă a fost intenționat selectat a fi cel care materializează morfemul de plural la nivelul cuvântului „mingile”, în defavoarea celui care materializează singularul la nivelul cuvântului „mingea” (Copilul se joacă cu mingea) sau în defavoarea celui care materializează pluralul la nivelul cuvântului „copii” (Copiii se joacă cu mingea). În acest fel sarcina copilului, din punct de vedere auditiv-perceptiv, este una care solicită abilități de diferențiere fonologică și morfologică foarte fine.
„Fata va citi o carte.”	Acest item face parte din blocul morfologic prin care se evaluează abilitățile de identificare a categoriei verbale de timp. Chiar dacă acest item nu presupune

	diferențieri auditive fine, acesta presupune abilități de procesare a secvențialității. Prin urmare, organizarea temporală funcțională fiind una dintre prechizițiile importante în structurarea limbajului, este strâns legată și de structurarea și dezvoltarea abilităților de receptare auditiv-verbală.
„Nici băiatul nu doarme. Nici fata nu stă”	Acest item face parte din blocul morfologic al conjuncțiilor coordonatoare. Tranșa sonoră este mai lungă, compusă din două propoziții scurte, coordonate prin conjuncția coordonatoare disjunctivă „nici.. nici”. Acest item presupune abilități perceptiv-auditive funcționale, dar și abilități de comprehensiune verbală înalte, având în vedere complexitatea semantică a tranșei sonore prezentate.
„Prima minge este cu steluțe.”	Acest item face parte din blocul morfologic al numeralului ordinal. Prin acest item se evaluează abilitățile morfologice ale copilului, dar și abilitățile de seriere. Prin urmare, performanța la itemul „Fata va citi o carte”, trebuie să coreleze cu performanța la acest item, chiar dacă categoriile morfologice prin care se materializează cei doi itemi sunt diferite.
„Fata stropi florile.”	Acest item face parte din blocul morfologic al morfemelor suprasegmentale (aceste morfeme se materializează la nivelul categoriei lexematice a omografelor în limba română, Anca, Hațegan, 2008). Itemul ridică semnificative probleme de diferențiere și identificare auditivă, în condițiile în care tranșa sonoră din itemul țintă este diferită doar din punctul de vedere al plasării accentului la nivelul cuvântului. În cazul acestui item copilul este solicitat să diferențieze cuvântul „stropi” (ca substantiv comun), de cuvântul „stropi” (ca verb la timpul perfect simplu, modul indicativ). Este evident faptul că includerea cuvântului la nivelul unor structuri propoziționale și materializarea sarcinii în una de comprehensiune verbală, facilitează realizarea diferențierii și identificării verbale, aspect de altfel ce asigură reala competență de comunicare funcțională. Dacă sarcina ar fi fost simplă de diferențiere și identificare verbală a cuvintelor țintă prezentate izolat, cu siguranță abilitățile auditiv-verbale ale copilului nu i-ar fi permis rezolvarea corectă a sarcinii, dar acest tip de sarcini sunt mai puțin corelate cu abilitățile de comprehensiune verbală, de comunicare funcțională, tocmai datorită faptului că se ipostaziază în exerciții artificializate de antrenare a abilităților perceptiv-lingvistice.
„Mama masa fata.”	Ultimul item prezentat copilului face parte din aceeași categorie a morfemelor suprasegmentale, considerându-se faptul că aceste morfeme sunt cele care demonstrează plenar abilitățile înalt funcționale de percepție auditivă și înțelegere verbală. În cazul acestui item sarcina copilului era aceea de a diferenția auditiv itemii țintă exprimați prin cuvintele „masa” (substantiv comun) și „masa” (verb, modul indicativ, timpul perfectul simplu). Cele două cuvinte sunt incluse în patru structuri propoziționale, având corespondente patru imagini.

În cazul acestei sarcini copilul demonstrează abilități auditiv-verbale înalt funcționale, precum și abilități de comprehensiune verbală funcționale. Prin urmare, rezultatele de la o astfel de probă pot indica abilități comunicaționale funcționale.

Subtestul din GASP pentru comprehensiune verbală

Următoarea sarcină, cea preluată din proba GASP este una de comprehensiune verbală la nivelul expresiv al limbajului. Având în vedere rezultatele obținute la proba TROG adaptată pentru limba română se pornește de la asumția că abilitățile de comprehensiune verbală, la nivelul expresiv al limbajului, sunt și ele funcționale, cel puțin la nivel propozițional, ceea ce asigură copilului

șansa unei relații de comunicare reală în context social (în situația unuia sau a mai multor interlocutori).

Întrebările și răspunsurile oferite de A. în cadrul acestei sarcini sunt reunite în tabelul de mai jos.

Tabelul 8 - Comprehensiune verbală la nivel expresiv

Întrebări	Răspunsuri
Primii doi itemi au fost de familiarizare cu sarcina: Câte degete ai la o mână? Ce culoare are masa?	Răspunsurile oferite de copil au fost corecte, ceea ce a însemnat că A. a înțeles sarcina și itemii următori pot fi aplicați.
1. Cum te cheamă?	Și-a indicat prenumele, fără a formula o propoziție.
2. Ce culoare au pantofii tăi?	„Adidașii mei are culoarea albastră.”
3. Câți membri are familia ta?	„Șapte.”
4. Unde este proteza ta auditivă?	„Pe urechi”.
5. În ce zi te-ai născut?	„18 iunie 2004”.
6. Care este numele profesorului tău?	A indicat corect numele și prenumele învățătoarei sale.
7. Ce numere urmează după șapte?	„Opt, nouă, zece”.
8. Câte picioare are un elefant?	„Patru”.
9. Unde locuiești?	„Eu locuiesc pe Calea Florești”.
10. Câți ani ai?	„Aproape 10 ani”.

Răspunsurile oferite de copil sunt toate corecte din punct de vedere noțional, corespund cu realitatea (acest aspect a fost confirmat de părintele copilului prezent în momentul evaluării derulate). Se remarcă o singură eroare în exprimarea copilului, anume la nivelul structurii „Adidașii mei are culoarea albastră.” eroare care poate fi încadrată la nivelul morfologic al limbajului, copilul utilizând o formă verbală necorespunzătoare pentru structura propozițională din punctul de vedere al nerelaționării subiectului cu predicatul. Ca direcție terapeutică considerăm necesar a se aborda aspectele morfologice ale limbajului mai pregnant în demersul de intervenție, acest aspect fiind mai greu achiziționat în contextul dizabilității auditive, chiar și în contextul unei dizabilități auditive funcțional compensate tehnic (Anca, 2007, Hațegan, 2009, 2011).

Din punctul de vedere al comprehensiunii verbale se poate sublinia faptul că A. nu întâmpină nicio dificultate în receptarea și înțelegerea propozițiilor date, precum și în oferirea răspunsurilor adecvate. Este important de subliniat că între nivelul comprehensiunii și cel al exprimării verbale există mici diferențe, în sensul că abilitățile impresive de limbaj sunt mai funcționale decât abilitățile expresive de limbaj, aspect specific chiar și copiilor care nu prezintă dizabilități. Ca direcție terapeutică se recomandă plasarea demersul de intervenție la nivelul discursiv al limbajului, jocurile de rol putând fi modalități practice de antrenare a abilităților conversaționale (abilități care presupun atât exersarea comprehensiunii verbale, cât și exersarea producției verbale).

Proba Crichton

Proba Crichton este o probă prin care se evaluează, de asemenea, abilitățile de

comprehensiune verbală, precum și cele de exprimare verbală (Anca, 2003). Proba conține 2 serii a câte 40 de itemi fiecare, sarcina copilului fiind aceea de a defini fiecare item prezentat indicând aspectele definitorii de natură semantică ale itemului.

Întrucât proba este una complexă, dar mai ales de dimensiuni însemnate au fost selectați, în mod aleator, 8 itemi pentru a fi utilizați în demersul de evaluare întocmit pentru surprinderea particularităților limbajului și de comunicare ale lui A., în contextul în care acesta prezintă dizabilitate auditivă neurosenzorială, compensată tehnic prin protezare bilaterală.

În tabelul de mai jos vor fi prezentați itemii selectați din proba Crichton și răspunsurile oferite de copil.

Tabelul 9 - Proba Crichton - itemii selectați și răspunsurile lui A

Itemii selectați din proba Crichton	Răspunsurile lui A.
1. morcov	„Este o legumă. Morcov este sănătos.”
2. șapcă	„Este o căciulă”.
3. camion	„Este o mașină mare care transportă lucruri”.
4. nefericit	„Nu-i fericit, că e supărat”.
5. vis	„A se gândi”.
6. pedepsește	„Tata pedepsește copilul. Îi dă bătaie sau pedeapsă.”
7. nehotărât	„Că nu-i hotărât să facă ceva. Nedecis”.
8. plictisitor	„A se plictisi egal lenes că nu mai vrea să facă ceva”.

Dintre itemii selectați trei prezintă conținuturi semantice concrete, în timp ce cinci prezintă conținuturi abstracte. Din acest punct de vedere se poate observa faptul că A. reușește să

circumscrie noțional-verbal atât itemii concreți, cât și cei abstracti, chiar dacă în ambele situații se recurge la definiții contextuale ale itemilor. Cele mai multe dificultăți le întâmpină în definirea cuvântului „vis”, cuvânt abstract, pentru care însă copilul găsește totuși o definiție surprinzătoare, cvasi-corectă.

Sub aspect gramatical, itemii selectați fac parte din categorii morfologice distincte, patru substantive, trei adverbe și un verb. Din acest punct de vedere copilul pare că găsește cu dificultate definiții pentru adverbe, dar și pentru verbul dat, situație în care și simte nevoia de a se autoexplicita și de a oferi evaluatorului răspunsuri mai extinse.

Performanța înregistrată de copil este una care se înscrie în aspectele consacrate de literatura de specialitate din domeniul psihopedagogiei dizabilităților auditive (Pufan, 1982, Anca, 2003, 2007, Hațegan, 2011), nefiind identificate diferențe notabile între ceea ce precizează literatura de specialitate despre copilul cu dizabilitate protezat clasic și acest copil cu dizabilitate auditivă dublu implantat cohlear.

Scala pentru evaluarea inteligibilității vorbirii - abordare integrată a abilităților lingvistice receptivă și expresivă

Pentru a evidenția abilitățile de comprehensiune verbală, precum și cele comunicaționale ale lui A., a fost utilizată și Scala pentru stabilirea nivelului inteligibilității vorbirii copiilor implantați cohlear - SIR (Bodea Hațegan, 2014 a).

Scala a fost completată atât de părintele însoțitor al copilului la evaluare, cât și de evaluator. Între cei doi a existat consens absolut, ambii indicând nivelul 5 al

inteligibilității vorbirii de pe scala redată, acest nivel 5 însemnând că vorbirea copilului este inteligibilă pentru orice ascultător, copilul fiind apreciat ca fiind ușor de înțeles de persoanele interlocutoare, în contextele de viață cotidiană.

Aplicarea acestei scale certifică datele obținute pe parcursul demersului de evaluare, subliniind interdependența dintre funcționalitatea perceptiv auditivă, abilitățile comunicaționale expresive, comprehensiunea verbală și nivelul inteligibilității în actul de comunicare. Având în vedere această interdependență considerăm că un astfel de demers de evaluare are atât valențe diagnostice și prognostice, dar mai ales implicații reale asupra elaborării unui program corect și adecvat de intervenție în sfera auditiv-verbală, în contextul dizabilității auditive compensată prin implant cohlear.

Concluzii

Demersul de evaluare propus este unul complex și surprinde importanța unei monitorizări susținute a progresului înregistrat post-implantare, pe parcursul procesului de reabilitare auditiv-verbală.

O astfel de evaluare permite terapeutului să structureze un program acurat de intervenție, program în care obiectivele propuse să fie stabilite pe baza unor relevanți indicatori.

Bibliografie

- Anca, M. (2003). *Metode și tehnici de evaluare a copiilor cu CES*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.
- Anca, M. (2007). *Psihologia deficiențelor de auz*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.

Bodea Hațegan, C. (2014, a). *Abordări psihopedagogice în contextul implantării cohleare bilaterale*, în *Abordări terapeutice ale limbajului. Perspective actuale*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, p. 9-19.

Bodea Hațegan, C. (2014, b). *Probă de evaluare a abilităților morfologice în limba română. Aplicații psiholingvistice*, E-book, Cluj-Napoca: Editura Argonaut.

Bodea Hațegan, C., Talaș, D. (coord.) (2014). *Fluența verbală. Direcții teoretice și aplicații psihopedagogice*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.

Hațegan, C. (2007). *Dezvoltarea abilităților de cercetare ale studenților pentru dezvoltarea competenței de comunicare: selecție de material lingvistic*, în volumul școlii de vară "Dezvoltarea competențelor didactice și de cercetare în științele naturii", coord. Anca, M., Ciascai, L., Ciomoș, F., Casa Cărții de știință: Cluj-Napoca, p. 87-95.

Hațegan, C. (2009). *Modalități de evaluare și dezvoltare a competenței morfologice*, Teză de doctorat, nepublicată, Cluj-Napoca: Universitatea Babeș-Bolyai.

Hațegan, C. (2011). *Abordări structuralist-integrate în terapia tulburărilor de limbaj și comunicare*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.

Pufan, V. (1982). *Probleme de surdopsihologie*, București: Editura Didactică și Pedagogică.

¹Conf. univ. dr., Departamentul de Psihopedagogie Specială, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca; E-mail:

carolina.bodea.hategan@gmail.com